

chhut-sék 40 gōa, sin-kim chhut 240 kho'. Pò-tō lì-iōng iú-chì ê iā-hák chheng-lâu hōe-oân chòe tìn. Kū-nî 10 goéh, siáu-jì kó-lê-hōe ê cào-tâm-hōe ū gi koat, ui-tiôh Lâu-pō siat-kàu ê 70 chiu-ní kì-liâm, gi-koat chhú-khì kóng phèng-lé, pôe-tê-cheng, hí-chúi, song-hà thâu-péh téng, tiôh kái-liông, chhú bùn-gá, keng-chè, téng lê-ní kè-siôk kó-bú chhiok-chin lâi kì-liâm. Chái-te ê hōe-iú, ui-tiôh seng-oah-lân kap phian-phiah; tì-kàu bê tit siú tiong-téng kàu-iòk. Kai-chài ta" ū hák-hau, hōe-siâ kiàn-siat ti hû-kin, sióng ū lâi-gōa ê jìu-bút chhut-jip, tì-sek sa" kau-oa", bûn-hôa ū liôh-á khah chin. Ng-bâng in tûi bûn-hôa ná chin-jíp Ki-tok-hôa, lâi chiâ-sûn-chüi ê thian-kok bin. Goân chu-úi hia"-ché thè goán kì-tó, hō-goán ê chin-pō', sim só-goân.

Song-sû

Kū-nî 12 goéh 14 hō, siôk Tiong-lô· Kàu-hōe Ông-si Chhùi-goân (Siám-só), 36 hòe.

Kū-nî 12 goéh 11 jit, siôk O-liông Kàu-hōe Tân Lin, 77 hòe.

Kū-nî 12 goéh 25 hō, siôk Tiong-lô· Kàu-hōe ê Tiú-ló Má Kim, 44 hòe.

Ji goéh 2 hō, siôk Tiong-lô· Kàu-hōe Li Séng, 57 hòe.

Hí-sû

Chia" goéh 5 jit, O-liông Kàu-hōe ê hia"-ti Koeh Chúi-léung, ū chhôa pún-tông ê chí-môe, Gô-si Lí-á.

Chia" goéh 11 hō, O-liông Kàu-hōe ê hia"-ti Iú Chhong-bêng, ū chhôa Bân-tan Kàu-hōe ê chí-môe, Lí-si lñ.

Ji goéh 22 hō, Tiong-lô· Kàu-hōe ê hia"-ti Tân Chúi-lai, ū chhôa Hái-po· Kàu-hōe ê chí-môe, Lí-si Chhiok.

TÂI-LÂM TIONG-HÔE

Ki-tok-kàu Bûn-bêng Sú-koan

A Historical Review

of

Christian Civilization

(Lím Bô-seng)

(Chiap 1 goéh 10 bin)

Lán ta" tâi-liôk í-keng ū khòa"-kí" chit nñg-ê tûi-siong-hoán ê bûn-bêng tiâu-liû tî Au-chiu ê lék-sú-tiong teh chin-hêng. Chít-pêng sî tûi-tiông tî "lêng" (靈) ê, chít-pêng sî tûi-tiông tî "jiôk" (肉) ê; chít-pêng sî tûi-tiông tî "lái-sè" (來世), chít-pêng sî tûi-tiông tî "hiän-sè" (現世); chít-pêng sî Ki-tok-kàu bûn-bêng, chít-pêng sî Hí-li-nî bûn-bêng. Chóug-si chit nñg-ê bûn-bêng ê tiâu-liû tî Se iñ" lék-sú tiong teh chin-hêng mñ-si sè lék kin hêng (勢力鈞衡). Ü-si kah ê sè-lék pí it ê sè-lék khah kiông, tì-kàu ap-tó it ê iâ-si ū; ü-si it ê sè-lék pí kah ê khah kiông, tì-kàu ap-tó kah ê iâ-si ū. Sûn-sða kóng chít-kù, lán lâng tî chit sè-kan ê lék-sú, iû-goân kap chit ê hiän-siöng ū sa"-tâng ê só-chái tî-teb. Lán chít-si-lâng iû-goân ū-si khah tûi-tiông tî "lêng" ê sî-tai, iâ ū-si khah chù-i tî "jiôk" ê sî-tai; ü-si sim-koâ khah chù-sin tî "chít sè-kan," ü-si khah ū-sim teh siûn "âu-si" ê sû. Pó-lô ê lêng-jiôk ji-goân-lûn, chiû-si teh thiab-bêng chit bin ê chin-lí. Chít ê lâng ê lék-sú sî án-ni, chít ê kok-ka á-si chít ê bin-chók ê lék-sú iâ-si án-ni. Tùi Ki-tok-kàu jíp Lô-má Tè-kok liáu-âu, chiû-si chha-put-to Chú-âu tê-it sè-kí ê hō-pòa"-kî, kàu tî Chú-âu tê

KÀU-HÓE - KONG-PO

cháp-saⁿ-sì sè-kí, chheng-gōa nî kú, Au-chiu ê lék-sú thang kóng sī siū Ki-tok-kàu bûn-bêng è sóⁿ chi-phòe. Oāⁿ chít kù òe lâi kóng, bûn-bêng è chû-tiâu-liû (主潮流) sī Ki-tok-kàu bûn-bêng. Hi-lí-nî bûn-bêng put-kò sī chiông-siôk (從屬) nâ-tiānⁿ. Bô-lûn sī bâk-sút, gê-sút, su-siúⁿ, sìn-gióng, kíp-kàu chèng-tî, tō-tek, hong-siôk, sîp-koàn téng-téng è siâ-hôe-siông è hiân-siông, è êng-tit kóng it-chhè to-sí Ki-tok-kàu bûn-bêng è piáu-hiân, bô chit hâng kap Ki-tok-kàu bô kau-siáp. Chong-kàu-chiûⁿ è sū, che to m̄-bián kóng; tong-sí è kàu-öng, sìn-hû sī hak-sút-chiûⁿ è choan-mâi-ték-hú-chiá; tong-sí è kàu-tâng, sī chû-chip só ū è gê-sút è cheng-hoa è só-châi. Hong-siôk, sîp-koàn sī tûi Ki-tok-kàu lâi chô-chiâⁿ; tō-tek, chèng-tî, hoat-lút sī tûi Ki-tok-kàu lâi kui-têng. Hi-lí-nî bûn-bêng, in-üi án-ni, thang pí-phêng kóng sī hô· Ki-tok-kàu chit châng tōa-châng chhiû khâm ti ng-nih. Che sī Au-chiu tiong-sè chheng-gōa nî-kan è sū.

Nâ-sí án-ni lâi kóng, chit è sî-tai kî-jian sī tiông cheng-sin, tiông lêng-hûn è sî-tai, án-ni kiám m̄-sí chin hó? Án-chóaⁿ âu-lâi è koh piàn-chhian? Che iû-goân ū tōa-tōa goân-in tî-teh. M̄-bián kóng, chit bîn sī in-üi lâng è jîn-chêng chû-jian ài òaⁿ-sin, i-gôa iâ ū keng-chè-chiûⁿ kap chong-kàu su-siúⁿ-chiûⁿ è tōa bûn-tê tî-teh. Án-chóaⁿ kóng keug-chè-chiûⁿ è bûn-tê? Ti tang-pêng è lâng kbah bê hiáu thé-thiap sai-pêng è sū, in-üi tang-pêng è lâng só-tòa è só-châi thian-jian è sán-bût chin hong-hù, chhiong-chiok, êng sió-khôa è lô-lék chiû è thang tit-tiôh chû-jian è iûn-chhi. Nâ-sí sai-pêng lâng tûi chû-jian só tit-tiôh è in-hûi, pí-kàu-tek sī chám-jian khah pôh, só-i bia è lâng só-beh kiâⁿ, chí-ü nñg tiâu lô: chiû-sí, khôaⁿ sī beh choan-jian khôa-phôa chit sè-kan lâi thiat-té cheng-sin chû-gi, á-sí i-hiòng chit sè-kan lâi thiat-té in è bût-chit chû-gi. Kàu chit è sî-tai, tú-

tú sī bûn-chôk siû keng-chè ap-pekk è sî-tai, chû-jian oát hong-hiòng lâi hiòng tûi Hi-lí-nî bûn-bêng è bût-chit chû-gi khì. Koh chit hâng sī chong-kàu su-siúⁿ è bûn-tê. Chai-lâi è chong-kàu koan-ui chû-gi kàu chit-é nî-chhim goéh-kú, iû-goân è hoat-seng chióng-chióng è pè-toan. Che chhin-chhiûⁿ chuí sui-jian goân-pún sī chheng-khì, nâ bô kiâⁿ-lâu, iû-goân è seⁿ-chhut tâk téng-hô è che-tái tî-teh. Uî-tiôh chit kui-häng è in-toaⁿ, bô lûn sī hó sī pháiⁿ, chiû seⁿ-chhut cháp-saⁿ-sì sè-kí i-âu è kín-tai bûn-bêng, kap chêng è chû-tiâu-liû ū bô saⁿ-tâng è bûn-bêng, lâi piän-ôaⁿ Au-chiu ê lék-sú-chiûⁿ è sek-chhai.

Tai-seng tûi su-siúⁿ-chiûⁿ lâi khòaⁿ, kap chû-lâi tê-it koh-iûⁿ è, chiû-sí "Jin-bûn chû-gi" (人文主義) è chhut-hiân. Tûi chit è Jin-bûn chû-gi è chhut-hiân, lâng chheng-ho chò "Bûn-gê hók-kó" (文藝復古 Renaissance) è sî-tai. Án-chóaⁿ Jin-bûn chû-gi kiò-chò Bûn-gê hók-kó? Sî in-üi Jin-bûn chû-gi só tiông è, si ài koh chhiau-chhôe chû-lâi siû Ki-tok-kàu bûn-bêng só khâng-bát è Hi-lí-nî bûn bêng è úi-sán, lâi hók-tò kó-chá tûi bôe ū Ki-tok-kàu i-chêng è Hi-lí-nî chû-gi. In-üi án-ni, chit-bîn tháu-pàng hit è tûi hak-bûn chiûⁿ siû tong-sí è chong-kàu ka só tòk-chiàm è choan-mâi-ték hû-koân lâi kui tî it-poaⁿ hak-chiá è chhiú, iâ chit-bîn koh-chài têng chhiau-chhôe Hi-lí-nî è kû-chheh, têng gián-kiù hit è chin-chhôe, lâi hô· su-siúⁿ khah chû-iû. Chit-khoán è ün-tông è kiat-kó sî sîm-mih khoán? M̄-bián siûⁿ iâ è chai, chiû-sí Hi-lí-nî chû-gi teh-beh kap chû-lâi è Ki-tok-kàu bûn-bêng saⁿ thè-ôaⁿ lâi peh-chiûⁿ lék-sú-chiûⁿ è bû-tai chò chhut-tiôh è kha-siäu. Chû-lâi teh chi-phòe it-poaⁿ è jin-seng hit è tiông "lêng", kím-iôk è Ki-tok-kàu bûn-bêng, chiû bê bián-tit ôaⁿ bián-sè chû-gi è Hi-lí-nî bûn-bêng è jin-seng-koan, lâi chò tong-sí su-siúⁿ-chiûⁿ è chû-kak (主角).